An Introduction to Tibetan Science-Fiction Literature

BY GOYÖN

TIB SHELF

TRANSLATE | PRESENT | PRESERVE

Published December 2023 by
TIB SHELF
www.tibshelf.org

This work is licensed under a CreativeCommonsAttribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.
ISSN 2754–1495

An Introduction to Tibetan Science-Fiction Literature
By Goyön
Translated by Tib Shelf

༄༅། །བོད་ཀྱི་ཚན་རྟོག་བརྩམས་ཆོས་ངོ་སྤྲོད།

ཇི་སྐད་དུ། ལོ་ངོ་ཆིག་སྟོང་གི་སྔོན་ལ་བྱུང་བའི་བོད་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་སྙིང་པ«གཟེར་མིག»ལས། "འཇིག་རྟེན་གྱི་ཁམས་ཀྱང་བསམ་གྱིས་མི་ཁྱབ་སྟེ་གྲངས་མང་ངོ་། །"ཞེས་གསུངས་བ་ལྟར། གནའ་སྔ་མོ་ནས་བོད་ཀྱི་རིག་གནས་སུ་སྲིད་པའི་ཁམས་འདི་ཉིད་མིའི་རིགས་ཀྱི་དབང་པོ་སྒོ་ལྔའི་སྤྱོད་ཡུལ་ལས་འདས་པ་ཞིག་ཡིན་ཞིང་། སྲིད་པའི་ཁམས་སུ་འཇིག་རྟེན་དཔག་ཏུ་མེད་པ་མཆིས་པ་དང་། འཇིག་རྟེན་གཞན་གྱི་སྟེང་དུ་སྲོག་ལྡན་གྱི་འགྲོ་བ་ཡོད་པ་ཁས་ལེན་པར་མ་ཟད། འཇིག་རྟེན་དེ་དག་ལས་ལ་ལ་ནི་ད་ལྟ་རང་ཅག་རྣམས་འཚོ་ཞིང་གནས་པའི་སའི་གོ་ལ་འདིར་ལྟོས་ན་ཤེས་རིག་ཤིན་ཏུ་དར་བའི་གནས་ཤིག་ཡིན་པར་སྨྲ། བོད་ནི་འཇིག་རྟེན་དེ་དག་ཏུ་བགྲོད་པར་རེ་སྨོན་ཆེན་པོ་བྱེད་པའི་མི་རིགས་ཤིག་ཡིན་པ་དང་། བོད་ཀྱི་རིག་གནས་ནི་སྲིད་པའི་ཁམས་ཀྱི་ཉིང་དགོས་འཚོལ་བའི་རིག་གནས་ཤིག་ཡིན།

བོད་ཡིག་བྱུང་ནས་ཆེས་མ་མཐར་ལོ་ངོ་ཆིག་སྟོང་བཞི་བརྒྱ་ཙམ་འདས་ཡོད་པ་དང་། བོད་ཡིག་གི་བརྡ་སྤྲོད་དང་སྐད་གཉིས་ཤན་སྦྱར་གྱི་ཚིག་མཛོད་བྱུང་ནས་ཀྱང་ལོ་ངོ་ཆིག་སྟོང་སུམ་བརྒྱ་ཡས་མས་སོང་ཡོད། དེ་ལྟར། བོད་ཡིག་ནི་འཛམ་གླིང་སྟེང་དུ་ལོ་རྒྱུས་རྙིང་ཤོས་ལྡན་ཞིང་བརྡ་སྤྲོད་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པའི་སའི་གོ་ལའི་སྟེང་གི་ཡིག་རིགས་ཤིག་ཡིན། གནའ་དེང་གཉིས་ཆར་བོད་ཡིག་གི་རྩོམ་རིག་བསྟན་བཅོས་ཤིན་ཏུ་མང་པོ་བྱུང་ཡོད་པ་དང་། དེ་རྣམས་སུ་ཚན་རྟོག("science-fiction," 科幻)དང་འབྲེལ་བའི་བརྩམས་ཆོས་ཀྱང་མི་ཉུང་བ་འདུག

སྐབས་སུ་བབ་པ་བོད་ཀྱི་ཚན་རྟོག་གི་བརྩམས་ཆོས་ངོ་སྤྲོད་བྱེད་པ་ལ་ཚན་པ་ཆེན་པོ་བཞི་སྟེ། དང་པོ་སྲོལ་རྒྱུན་ཚན་རྟོག་དང་། གཉིས་པ་དེང་རབས་ཚན་རྟོག་དང་། གསུམ་པ་སྒྲ་སྒྱུར་ཚན་རྟོག་དང་། བཞི་པ་བོད་འབྲེལ་ཚན་རྟོག་བཅས་སོ། །

སྡེ་ཚན་དང་པོ། སྲོལ་རྒྱུན་ཚན་རྟོག་སྲིད་གསུམ་ཟིལ་གནོན།

བོད་ཀྱི་སྲོལ་རྒྱུན་གྱི་བསྟན་བཅོས་དང་རྩོམ་རིག་བརྩམས་ཆོས་རྣམས་སུ་འཇིག་རྟེན་གཞན་གྱི་རྣམ་གཞག་དང་ཚན་རིག་ལག་རྩལ་གྱི་སྐོར་རྒྱས་པར་བཤད་ཡོད། དཔེར་ན། ཨོ་རྒྱན་གླིང་པ(1323–?)མཆོག་གིས་མཛད་པའི«པདྨ་བཀའི་ཐང་ཡིག»ཅེས་བྱ་བར། སྲིད་པའི་ཁམས་འདིར་སྲོག་ལྡན་གྱི་འགྲོ་བ་གནས་བཅས་པའི་འཇིག་རྟེན(དག་ཞིང་)ཤིན་ཏུ་མང་པོ་ཡོད་ཚུལ་གསུངས་པ་དང་། ཁོང་གིས་ཤེས་རིག་དར་བའི་གནས་དེ་དག་རེ་རེ་བཞིན་ངོ་སྤྲོད་གནང་ཡོད།

ཡང་དཔལ་དུས་ཀྱི་འཁོར་ལོའི་རྣམ་གཞག་བསྟན་པའི«དུས་འཁོར་རྩ་རྒྱུད»དང་། «དུས་འཁོར་བསྡུས་རྒྱུད»དང་། «འགྲེལ་ཆེན་དྲི་མེད་འོད»སོགས་བོད་དུ་དར་བ་ནས་བཟུང་། བོད་ཀྱི་མཁས་པ་དང་རྩོམ་པ་པོ་རྣམས་ཀྱིས"ཤམ་བྷ་ལ"ཞེས་པའི་ཚུར་མཐོང་གི་ཡུལ་ལས་འདས་པའི་འཇིག་རྟེན་གཞན་ཞིག་ཡོད་ཚུལ་བསྒྲུབས་ཡོད། དེ་ལ་ཇོ་བཙུན་སྒྲོལ་བའི་མགོན་པོ(1575–1635)མཆོག་གིས་མཛད་པའི«དཔལ་ལྡན་ཀ་ལཱ་པར་འཇུག་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཡུལ་རྣམས་ཀྱི་མཆོག་ཏུ་གྱུར་པ་ཤམ་བྷ་ལར་འགྲོ་ཚུལ་གྱི་ལམ་ཡིག་འཕགས་པ་དོན་ཡོད་ལྕགས་ཀྱུས་གསུངས་པ་བཞུགས»ཞེས་བྱ་བ་དང་། ༧པཎ་ཆེན་སྐུ་ཕྲེང་དྲུག་པ་དཔལ་ལྡན་ཡེ་ཤེས(1738–1780)མཆོག་གིས་མཛད་པའི«ཤམ་བྷ་ལའི་རྣམ་བཤད་འཕགས་ཡུལ་གྱི་རྟོགས་བརྗོད་དང་བཅས་པ་ངོ་མཚར་བའི་བྱེ་བའི་འབྱུང་གནས»ཞེས་བྱ་བ། ཀློང་རྡོལ་ངག་དབང་བློ་བཟང(1719–1794)མཆོག་གིས་མཛད་པའི«དང་པོའི་སངས་རྒྱས་དཔལ་དུས་ཀྱི་འཁོར་ལོའི་ལོ་རྒྱུས་དང་མིང་གི་རྣམ་གྲངས»ཞེས་བྱ་བ། མི་ཕམ་འཇམ་དབྱངས་རྣམ་རྒྱལ་རྒྱ་མཚོ(1846–1912)མཆོག་གིས་མཛད་པའི«དཔལ་དུས་ཀྱི་འཁོར་ལོའི་རྒྱུད་ཀྱི་ཚིག་དོན་རབ་ཏུ་གསལ་བྱེད་རྡོ་རྗེ་ཉི་མའི་སྣང་བ»ཞེས་བྱ་བ་སོགས་བསྟན་བཅོས་ཤིན་ཏུ་མང་པོར། ཤམ་བྷ

ལའི་ཡུལ་གྱི་བཀོད་པ་ངོ་མཚར་བ་དང་སྐྱེ་འགྲོའི་འཚོ་བ་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ་ཡིན་ལ། མ་འོངས་པར་གནས་གང་གི་སྐྱེ་བོ་སྐྱོབས་ལྡན་རྣམས་འཇིག་རྟེན་འདིར་དངོས་སུ་འབྱོར་ནས། འགྲོ་བ་མིའི་རིགས་དབང་དུ་བསྒྱུར་འོང་བའི་རྩལ་བསྟན་ཡོད་པར་མ་ཟད། མིའི་རིགས་དབང་བསྒྱུར་གྱི་ལོ་ཚིགས་དང་བཅས་རྩིས་ཀྱི་སྒོ་ནས་གཏན་ལ་ཕབ་ཡོད།

གཞན་ཡང་། མིའི་རིགས་ལ་ཚན་རིག་ལག་རྩལ་རྒྱ་ཆེན་པོ་མ་དར་བའི་ཡར་སྔོན་དུ་བོད་ཡིག་གི་རྩོམ་རིག་བརྩམས་ཆོས་རྣམས་སུ་ཚན་རིག་ལག་རྩལ་སྐོར་མང་དུ་བརྗོད་ཡོད། དཔེར་ན། དུས་རབས་བཅུ་བདུན་པ་ཡས་མས་སུ་བྲིས་པའི(ཕབ་པ)«གངས་རི་ཞེལ་རྫོང་»ཞེས་བྱ་བར། དམག་མི་འགའ་ཞིག་ཐད་འཕུར་གནམ་གྲུར(“helicopter”)ཞུགས་ནས་ས་ཐག་རིང་པོར་སོ་ཧུལ་དུ་ཕྱིན་ཡོད་པ་དང་། «མི་རོ་རྟེ་སྒྲུང་»ཞེས་བྱ་བར་ཡང་ཤིང་བཟོ་པ་དང་མགར་པ། ལྷ་བཟོ་པ་བཅས་ཀྱིས་གནམ་གྲུ་བཟོས་ཏེ་རྒྱལ་པོའི་ཕོ་བྲང་གི་རྩེར་འཕུར་སྐྱོད་བྱས་པའི་སྐོར་བརྗོད་ཡོད།

དེ་དང་མཚུངས་པར«གྲུ་གྲུ་གོ་རྫོང་»དང་«ཁ་ཆེ་གཡུ་རྫོང་»སོགས་སྔོན་ཆད་ཀྱི་སྒྲུང་ཡིག་སྙིང་པ་མང་པོར་གནམ་གྲུ་དང་། འཕུར་མདའ་དང་། མེ་སྒྱོགས་དང་། མཚོ་གྲུ་དང་། གློག་གི་རིགས་སོགས་དུས་ཕྱིས་སུ་གཟོད་ནས་དར་བའི་ཚན་རིག་ལག་རྩལ་གྱི་དངོས་པོ་མང་པོ་རྟོགས་བཟོ་བྱས་འདུག

སྡེ་ཚན་གཉིས་པ། དེང་རབས་ཚན་རྟོག་འཛམ་གླིང་གཡས་བཞག།

བོད་ལ་དེང་རབས་རྩོམ་རིག་དར་བ་ནས་བཟུང་། སྤྱིར་སྙན་ངག་དང་བརྩམས་སྒྲུང་གཙོས་པའི་རྩོམ་ལུས་སྣ་ཚོགས་ཀྱི་བརྩམས་ཆོས་གསར་པ་འབོར་ཆེན་བྱུང་བ་དང་། བྱེ་བྲག་མཚར་རྟོག་རྩོམ་རིག(“fantasy literature”)དང་ཚན་རྟོག་རྩོམ་རིག་བཅས་ཀྱི་བརྩམས་ཆོས་ཀྱང་ཉུང་མང་པོ་བྱུང་འདུག དམིགས་བསལ་ཚན་རྟོག་བརྩམས་སྒྲུང(“science-fiction”)དང་ཚན་རྟོག་སྙན་ངག(“science-fiction poetry”)ཀྱང་བྱུང་དང་འབྱུང་བཞིན་ཡོད།

དཔེར་ན། «ཚེ་རིང་དོན་གྲུབ་ཀྱི་སྒྲུང་ཐུང་ཕྱོགས་བསྒྲིགས་»སུ་བཀོད་པའི«ཟླ་བའི་གཏམ་རྒྱུད་»ཅེས་བྱ་བ་དང་། བོད་ཡིག་གི་རྩོམ་རིག་དུས་དེབ་གྲགས་ཅན«སྦྲང་ཆར་»དུ་བཀོད་པའི«ཕྱོགས་ཆ་མེད་པའི་འཇིག་རྟེན་»ཞེས་བྱ་བ་གཙོས་པའི་ཚན་རྟོག་བརྩམས་སྒྲུང་རྣམས་དང་། «སྣང་ཆོར་རོ་མཉམ་»ཞེས་བྱ་བའི་སྙན་ངག་གི་དེབ་ཏུ་བཀོད་པའི«མཉམ་»དང་«ཁྲིམ་»སོགས་ཀྱི་ཚན་རྟོག་སྙན་ངག་ལྟ་བུའོ། ། ད་དུང་«བོད་ལྗོངས་རྩོམ་རིག་སྒྱུ་རྩལ་»དང་«གངས་དཀར་རི་བོ་»སོགས་བོད་ཡིག་གི་དུས་དེབ་གཞན་དུ་ཡང་ཚན་རྟོག་བརྩམས་ཆོས་བཀོད་ཡོད་པ་དང་། དེང་སང་བོད་ཡིག་གི་རྩོམ་པ་པོ་རྣམས་ཀྱི་ཁྲོད་དུ་ཚན་རྟོག་རྩོམ་རིག་ལ་འཇུག་མཁན་ཉིན་རེ་ལས་ཉིན་རེར་ཇེ་མང་འགྲོ་བཞིན་འདུག

སྡེ་ཚན་གསུམ་པ། སྒྲ་སྒྱུར་ཚན་རྟོག་འཇིག་རྟེན་གཡང་སྐྱིད།

བཙན་པོའི་སྐབས་ནས་ད་ལྟའི་བར་དུ་བོད་ལ་ལོ་ཙཱ་བ་ཆེ་ཆུང་ཆིག་སྟོང་ཉེ་བ་བྱོན་ཡོད། དེ་རྣམས་ཀྱིས་སོ་སོའི་དུས་སྐབས་ཀྱི་སྐད་རིགས་གཞན་གྱི་བརྩམས་ཆོས་ཕུལ་བྱུང་བགྲང་ལས་འདས་པ་བོད་ཡིག་ཏུ་བསྒྱུར་འདུག་པ་དང་། ཚན་རྟོག་གི་བསམ་བློའི་རྒྱབ་རྟེན་དུ་གྱུར་པའི་ཚན་རིག་སྨྲ་བའི་དབང་པོ་ཨེན་སི་ཏན(Albert Einstein, 1879–1955)དང་ཧོ་ཀིང་(Hawking, 1942–2018)སོགས་ཀྱི་ཚན་རིག་གི་ལྟ་གྲུབ་བསྟན་པའི་གཞུང་རྣམས་ཀྱང་བོད་ཡིག་ཏུ་བསྒྱུར་ཡོད།

ཉེ་བའི་ཆར་མཚར་རྟོག་དང་ཚན་རྟོག་སྐོར་གྱི་བརྩམས་ཆོས་ཀྱང་ཉུང་མང་པོ་བསྒྱུར་དང་སྒྱུར་བཞིན་ཡོད། དཔེར་ན། དེབ་གྲངས་ཉི་ཤུའི་བདག་ཉིད་ཀྱི«ཀྲུང་གོའི་ཕུལ་བྱུང་ཚན་རྟོག་བརྩམས་སྒྲུང་»ཞེས་བྱ་བ་དང་། ཡང་དེབ་གྲངས་ཉི་ཤུའི་བདག་ཉིད་ཀྱི«ཀྲུང་གོའི་ཕུལ་བྱུང་མཚར་སྣང་བརྩམས་སྒྲུང་»ཞེས་བྱ་བ་སོགས་ཀྱི་ཚན་རྟོག་དཔེ་དེབ

རྣམས་དང་། དེ་བཞིན་དུ«སྐར་མའི་བར»(*Interstellar*)དང་། «ཨ་ལིས་ཀྲ། སྙིང་སྟོབས་ཅན»(*Alita: Battle Angel*)དང་། «རྩེད་མོ་མཁན་ཨང་དང་པོ»(*Ready Player One*)དང་། «ཡུལ་གྲུར་ས་ལྷང་»(*The Wandering Earth*)དང་། «ལུས་སི»(*Lucy*)སོགས་ཚན་རྟོག་གློག་བརྙན་ཡང་ཅུང་མང་པོ་བོད་སྐད་དུ་བསྒྱུར་འདུག

སྡེ་ཚན་བཞི་པ། བོད་འབྲེལ་ཚན་རྟོག་རིགས་དྲུག་ཁྱབ་གདལ།

འཛམ་གླིང་ས་ཕྱོགས་སོ་སོའི་རིགས་གཞུང[1]་བརྩམས་ཆོས་དང་། རྩོམ་རིག་བརྩམས་ཆོས་དང་། གློག་བརྙན་དང་། རོལ་མོ་རྣམས་སུ་བོད་དང་བོད་ཀྱི་རིག་གནས་སྐོར་ཤིན་ཏུ་མང་པོ་དྲངས་འདུག་པ་དང་། དམིགས་བསལ་བོད་དང་བོད་ཀྱི་རིག་གནས་དང་འབྲེལ་བའི་ཚན་རྟོག་བརྩམས་སྒྲུང་དང་ཚན་རྟོག་གློག་བརྙན་ཕྱུལ་དུ་བྱུང་བ་ཧ་ཅང་མང་པོ་བྱུང་ཡོད། དཔེར་ན། འཛམ་གླིང་ཚན་རྟོག་བརྩམས་སྒྲུང་གི་ཤིང་རྟ་ཆེན་པོ་དབྱིན་ཇིའི་རྩོམ་པ་པོ་ཨ་ཐར. ཆལ་ཟི. ཁི་ལ་ཁི(Arthur Charles Clarke, 1917–2008)ལགས་ཀྱིས་བོད་ཀྱི་དགོན་པ་དང་གྲྭ་པ་བརྗོད་བྱར་བྱས་པའི«ལྷའི་མཚན་གྱི་རྣམ་གྲངས་ཐེར་འབུམ་དགུ»(*The Nine Billion Names Of God*)ཞེས་བྱ་བ་དང་། ཨ་རིའི་དེང་རབས་ཚན་རྟོག་བརྩམས་སྒྲུང་གི་ཁྱུ་མཆོག་ཁིམ. སི་ཏན་ལི. རོ་བྷིན་སན(Kim Stanley Robinson, b. 1952)ལགས་ཀྱིས་བོད་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་སྙིང་པ«བར་དོ་ཐོས་གྲོལ་ཆེན་མོ»སོགས་ལ་གཞི་བཅོལ་ནས་མཛད་པའི«འབྲས་དང་ལན་ཚྭའི་དུས་རབས»(*The Years of Rice and Salt*)ཞེས་བྱ་བ། དེ་བཞིན་དུ་འཛམ་གླིང་ཧྲིལ་པོ་རེ་ཞིག་སྤྱོད་མི་ཚུགས་པར་བཟོས་པའི་བོད་སྐད་ཅན་གྱི་གློག་བརྙན«འཇིག་རྟེན་འཇིགས་པའི་ཉིན་མོ»(*Farewell Atlantis*)ལྟ་བུའོ། །

དེ་བཞིན་དུ་རྒྱ་ཡིག་གི་རྩོམ་པ་པོ་རྣམས་ཀྱི་ཚན་རྟོག་བརྩམས་ཆོས་རྣམས་ཀྱི་བརྗོད་བྱར་ཡང་བོད་དང་བོད་ཀྱི་རིག་གནས་སྐོར་ཅུང་མང་པོ་ཐོན་གྱི་ཡོད། དཔེར་ན། «དངོས་པོ་གསུམ»(*The Three Body Problem*)གྱི་རྩོམ་པ་པོ་གྲགས་ཅན་ལིའུ་ཚེ་ཞིན(刘慈欣)ལགས་ཀྱི«རི་བོ»(山)དང་། ཧྥུན་ཞིང་ཁྲིང་ཙི(分形橙子)ལགས་ཀྱི«བཙན་ཁང་»(赞神的宫殿)ཞེས་པ་ལྟ་བུའོ། །

དེ་ལྟར། བོད་ནི་ཚན་རྟོག་བརྩམས་ཆོས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་རིང་པོ་ཡོད་པ་དང་འཛམ་གླིང་གི་ཚན་རྟོག་བརྩམས་ཆོས་མང་པོའི་བརྗོད་བྱར་གྱུར་པའི་མི་རིགས་ཤིག་ཡིན་ཞིང་། བོད་ཡིག་ནི་དད་པ་དང་དག་སྣང་། མཚར་སྣང་དང་འཆར་ཡན་གྱིས་ཕྱུག་པའི་ཚན་རྟོག་གི་གཏེར་མཛོད་ཅིག་ལགས་སོ། །

BIBLIOGRAPHY:

Goyön (sgo yon). *bod kyi tshan rtog brtsams chos ngo spyod.* London: Tib Shelf, 2023. Tib Shelf C001.

---

[1] སྐབས་འདིར་རིགས་གཞུང་ནི་གཙུག་ལག་སྡེ་དབྱིན་སྐད་དུ་academy ཞེས་པར་གོ་ཚུལ་རྩོམ་པ་པོའི་དགོངས་པ་ཡིན།

TIB SHELF

TRANSLATE | PRESENT | PRESERVE